

TÊKOŞER

HEJMAR 33

ÎLON 1986

revue trimestrielle

driemaandelijks blad

TEKOŞER: KOVARA TEKOŞER, YEKÎTIYA KARKER O XWENDEKARÊN KURD LI BELÇIKA

NAVNIŞAN: B.P. 33 - 1730 ZELLIK - BELGIQUE

BUHA: 40 F.B., 2 DM, 6 FF.

N° BANKÊ: 426-3144071-85 - K.B. - BELGIQUE

BERPIRSIYAR: M. Nezh YALÇIN

KOMÎTA NIVÎSKARIYE: Ahmed, Derwêş, Pervîn, Yalçin

N A V E R O K

BALEFIRÊN TIRK LI KURDISTANA IRAQÊ	Pervîn	R. 3
PIRSEKE PARLAMANTEREKÎ BELÇIKÎ		R. 4
REZIMANA KURDÎ (VI): Dûbarebûna tîpan	Celadet BEDIR XAN û Roger LESCOT..	R. 5
KURTLERDE SANAT: Kasî, Lûrî	Nêrgiza TORÎ	R. 8
DÎROKA KURDISTANE DI ANSİKLOPEDIYA ISLAME DE (VI): Malbatên Kurdî - Şerefname.		R.12
ZIMANÊ KURDÎ (II): Zaravên Kurdî	Fuad Hama XORŞÎD	R.18
XEBATA ME		R.23
TEKOŞER'DEN HABERLER		R.23

S O M M A I R E

LES AVIONS TURCS AU KURDISTAN D'IRAQ	Pervîn	P. 3
QUESTION D'UN PARLEMENTAIRE BELGE		P. 4
GRAMMAIRE KURDE (VI): Fréquence des lettres ..	C. BEDIR XAN et R. LESCOT	P. 5
L'ART CHEZ LES KURDES (I): Les Kasî et les Lûrî	Nêrgiza TORÎ	P. 8
L'HISTOIRE DU KURDISTAN DANS L'ENCYCLOPEDIE DE L'ISLAM (VI): Principautés Kurdes.		12
LANGUE KURDE (II): Les dialectes	Fuad Hama XORŞÎD	P.18
NOS ACTIVITES TRIMESTRIELLES		P.23

BALEFİRÊN TÏRK LI KURDISTANA İRAQÊ

Pervîn

Weka ku em hemî dizanin, di nîvê meha tebaxê de leşkerê faşîst ê tirk, di çarçeva lihevhatina tirkî-iraqî de, ku di 14.10.84 de hati bû imza kirin, balefirên xwe şandin Kurdistanê Iraqê û bombên xwe avêtin ser sîvîlên kurd. Di vê êrîşa hov de nêzîkî 150 kes hatin kuştin. Ango, ji hikumeta Tirkîyê re têr nake ku Kurdên ku di nav sînorên dewleta wê de dijîn her roj bide êşandin û kuştin, lê ew destê xwe, çiqas ji wê bê, dirêj dike derve jî!

Ev ne cara yekemîn e ku leşkerê tirk êrîşî Kurdistanê Iraqê dike. Di Gulana 1983 de, nêzîkî 15.000 leşker di dirêjayiya 40 km de ket wê derê. Ev yek û bûyerin din ku hergav li çar perçeyên Kurdistanê dibin nîşan didin ku her çar hikûmetên faşîst biryar stendine ku bi her awayî têkoşîna gelê kurd vemirînin û ku dema ku pêwîst be jî dijminayiyên ku di navbera wan de hene bi awakî katî (muweqet) deynin alîkî û hêzên xwe yek bikin ji bo bigihêjin vê amancê.

Li gel hemî van hovîtiyan, li hundir û derveyî sînorên xwe, hikûmeta Tirkîyê bê şerm lihevhatina Mafên Mirovî li O.N.U. (Rêxistina Netewên Yekbûyî) imza kir û cihê xwe yê giring di sazandên (muessese) rojavayî yê bilind de, weka NATO, Konseya Ewropa û hwl....., stend. O nuha jî dike têkeve Parlamen û Bazara Ewropa!

Her pênc dewletên ewrupî: Fransa, Hol-landa, Danîmarka, Swêd û Norwêj giliya xwe dijî Tirkîyê, ku di 1982 de li ber Komis- yona Mafên Mirovî ya Konseya Ewropa danî

bû, di Kanûna 1985 de kişand! Ew dibêjin ku sedema vê kişandinê hebûna hin serbestî û dêmokrasî li Tirkîyê ye! Lê herkes dizane ku sedema rast ne ev e, lê aborî û rêzanî ye.

Li gora CEDRI (Komîta Ewropî ji bo Pa- rastina Penaber "multecî" û Derhatiyên), Tirkîyê dixwaze 20 milyar dolar ji bo ava- kirina pîşesaziya (sinaet) xwe ya leşkerî razêne. Ji bo vê yekê, hevkarîya şirket û dewletên ewropî û amerîkî jê re gelek pêwîst e.

Her ku pêwendiyên Ewropa û Amerîka yê bazarî û rêzanî bi Tirkîyê re xurt dibin, ev dewlet bêtir çavên xwe li ser hovîtiyên hikûmeta tirk digirin. O, mixabin, ev rêzana giştî kartêkirina (tesîr) wê li ser ramana tevane (fîkrê tevayîya xelk) ya rojavayî gelek mezin e. Berê her tiştî, gengaziyên (wasite) weşanê yê giring, weka televizyon, radyo û rojname, gelek kêr agahdarî li ser rewşa Tirkîyê, û bi hêzanî Kurdistanê (her çar perçeyên wê) didin. Loma, ne bitenê merivên besî, lê dêmokrat û pêşveruyên van dewletan jî bala xwe gelek nadin vê navçeya stratêjîk a cihanê, û hêza xwe di xebata xwe de didin welatên Latîni- Amerîkî û Afrîka Başûr. Eger televizyonan her roj wêneyên êşandin, kuştin û bombard- manên gelê kurd nîşan bidana, ewê pîrsa me bala herkesî bikişanda û ewê dêmokratên rojavayî bêtir alîkariya me bikirana.

Ji bo vê yekê, divê ku em bê rawestan gengaziyên weşanê û rêxistin û kesên dêmok- rat bikişînin pîrsa xwe ya giran û dev ji dubendiyên ku di navbera me de hene berdin.

Nîşank: Li ser vê bûyerê, parlamenterê belçîkî yê Partiya Ecolo (Kesk), G. DUTRY, pîrseke hêja ji Wezîrê Karên Derve yê Belçîka, L. TINDEMANS, pîrsî. Me ev pîrs weka xwe di rûpela 4mîn a vê hejmarê de weşand.

QUESTION ECRITE DE Monsieur G. DUTRY, député, à Monsieur L. TINDEMANS,
Ministre des Relations extérieures.

N. REF. : GD/AM/11/030986

OBJET : Massacres perpétrés par l'armée turque dans les régions kurdes
de Turquie

Il me revient que le 15 août 1986, tôt matin, des avions de l'armée turque partis de la base militaire de Diyarbakir auraient bombardé la partie centrale du Kurdistan de Turquie, le long de la frontière turco-irakienne.

Complétant ce bombardement, une vaste opération de ratissage de la région aurait été menée, mobilisant plusieurs milliers de soldats, des chars et des véhicules blindés.

Des bourgs et des villages auraient été pris sous le feu, des personnes massacrées.

Monsieur le Ministre est-il au courant de cette opération menée par l'armée d'un pays membre de l'O.T.A.N. et du Conseil de l'Europe contre une fraction de sa population ?

Si cette information se révélait exacte dans toute son horreur, Monsieur le Ministre ne pense-t-il pas que la Belgique, soucieuse du respect des droits de l'homme et des droits des peuples, devrait s'élever vivement contre de tels agissements de la part d'un pays et d'un régime qui frappe aux portes de la C.E.E. ?

Georges DUTRY

R Ê Z Î M A N A K U R D Î

(Z a r a v ê K u r m a n c î)

- VI -

Mîr Celadet BEDIR XAN û R. LESCOT (*)

N E X Ş E

55. Her du nexşeyên jêrîn di dema avakirina kovara kurdî HAWAR, di 1932 de hatin pêk anîn. Amanca wan hêskirina karê çapxanê bû, bi destnîşandana dûbarebûna (tekrarbûn) rêjeyî (nisbî) ya her tîp di zaravên kurdî yên cihê de û bi vî awayî bi ferzandayîna (ferzend: Firset) destnîşandana (tesbît) awayê pêkanîna sendûqên tîpan. Nexşa yeke-mîn bitenê ji bo kurmancî ye; ew li gora çend metnên (têkst) babetên cihê hat çêkirin. Sernivîsa (unwan) yekemîn giringiya rêjeyî ya dengên cida, cihê wan di gotin de li ku be, nîşan dide; ya duyemîn dûbarebûna bikaranîna wan di destpêka gotinan de nîşan dide.

Nexşa din rêjeya (nisbet) tîpan di her sê zaravên kurmancî, soranî û dumilî de dest nîşan dike. Ew bi alîkariya hevokan (cumle) hat pêk anîn. Ev hevok ji metnên ku berê hati bûn bi kar anîn hatin stendin û wergerandin bo soranî û dumilî (ji Palo û Sîwerekê).

Li gel ku giraniya van lîstan bitenê rêjeyî ye, me dît ku nivîsîna wan li vê derê ne bê kelk (feyde) ye. Piraniya rastiyên ku ji lêhûrnêrîna wan derdikevin lêkolîna wan berê hati bû çêkirin; ji bo vê yekê emê bitenê yên ku hîn ne hatine dîtin yan ên ku giring e meriv vegere wan bi lez (zû) bijimêrin.

NEXŞE I. Dengdêrên dirêj û dengdêrên kurt bi rêjeyeke hema wekhev tîpên dîtin. Ya kêmtirîn "u" ye.

Meriv kêmbûna gotinên ku bi "y" yan bi dengdêrekê dest pê dikin dibîne. Du sêyekên 265 gotinên metnên me ku di vê rewşê de ne ji rayê (esl) biyanî ne; sêyeka dawîn ji gotinên welêt, ku di heyameke nuh de bi "h" yeke destpênek (a destpêka gotin) sivik bûne, pêk hatiye (li bend 52 binêre). Di dawiyê de, em bicarek tunebûna "u" di destpêka gotinan de dibînin.

NEXŞE II. Ew dûbarebûna bikaranîna "j" di kurmancî de, li gora kêmbûna wê di dumilî û soranî de, ronî dike. Lê, sedema vê cihê-tiyê ev e ku bi hêzanî daçeka "j" di yeke-mînê van du zaravan de bi "ra" û di yê duyemîn de bi "l" hatiye guhertin. Û bi vî awayî, "jî" bi dumilî "zî" tê gotin. Lê ev her du yekîte di zimanê axaftinê de gelek caran tîp bi kar anîn.

Em bala xwe bidin ku di soranî de dûbarebûna mezin a "m", "b" û bi hêzanî "w", weka ku me ew dît, cihê "v" ya kurmancî digire.

Bi ser de jî, di zaravê Başûr de bêtir "e" ji yê Bakur de heye. Bi rastî, daçekên kurmancî "li" û "bi" teşeyên (awa) wan di soranî de "le" û "b" ne; ji derveyî vava, veqetandeka binavkirinê "-ke", di hin rewşan de, di dû navan de tê (nîşe: "Piyayeke hat" dêlva, bi kurmancî, "peya hat"). Bikaranîna vê teşeyê bû sedema dayîna navê henekê "Kurdeke" ji Kurdên Başûr re.

(*) Grammaire Kurde, Librairie d'Amérique et d'Orient, Paris 1970. Wergerandin, fransizî-kurdî: Pervîn.

N e x ş e I

DÖBAREBÖNA TİPAN

DOBAREBÖNA GIŞTİ

<i>a:</i>	1500	<i>î:</i>	700	<i>ş:</i>	160
<i>b:</i>	650	<i>j:</i>	300	<i>t:</i>	400
<i>c:</i>	120	<i>k:</i>	650	<i>u:</i>	120
<i>ç:</i>	150	<i>l:</i>	450	<i>û:</i>	450
<i>d:</i>	840	<i>m:</i>	550	<i>v:</i>	500
<i>e:</i>	2200	<i>n:</i>	1300	<i>w:</i>	350
<i>ê:</i>	1000	<i>o:</i>	400	<i>x-ş:</i>	340
<i>f:</i>	150	<i>p:</i>	120	<i>y:</i>	200
<i>g:</i>	200	<i>q:</i>	140	<i>z:</i>	150
<i>h-k:</i>	350	<i>r:</i>	1100		
<i>i:</i>	1800	<i>s:</i>	340		

DI DESTPEKA GOTINAN DE

<i>a:</i>	97	<i>î:</i>	12	<i>ş:</i>	188
<i>b:</i>	238	<i>j:</i>	22	<i>t:</i>	275
<i>c:</i>	135	<i>k:</i>	417	<i>u:</i>	0
<i>ç:</i>	179	<i>l:</i>	96	<i>û:</i>	4
<i>d:</i>	282	<i>m:</i>	259	<i>v:</i>	44
<i>e:</i>	120	<i>n:</i>	126	<i>w:</i>	28
<i>ê:</i>	11	<i>o:</i>	5	<i>x-ş:</i>	227
<i>f:</i>	111	<i>p:</i>	195	<i>y:</i>	4
<i>g:</i>	184	<i>q:</i>	215	<i>z:</i>	148
<i>h-k:</i>	258	<i>r:</i>	170		
<i>i:</i>	16	<i>s:</i>	292		

N e x s e II

DÛBAREBÛNA TÎPAN DI ZARAVÊN CIHÊ DE

	BAKUR	BAŞÛR	BAKURÊ ROJAVA (Palo)	BAKURÊ ROJAVA (Sîwerek)
a:	239	232	292	292
B:	73	90	67	68
c:	10	20	27	28
ç:	29	24	27	26
d:	101	109	95	94
e:	378	564	386	389
ê:	170	85	151	167
f:	12	6	13	12
j:	44	51	40	38
h:	56	47	53	53
i:	337	291	308	296
î:	139	160	142	145
j:	62	10	0	5
k:	116	137	88	89
l:	64	130	66	63
m:	112	140	114	114
n:	260	231	238	253
o:	60	44	115	121
p:	27	28	30	29
q:	11	14	14	13
r:	191	209	212	222
s:	41	45	39	41
ş:	57	69	57	55
t:	133	131	86	90
u:	29	37	38	38
û:	62	54	40	44
v:	65	0	69	71
w:	83	161	95	98
x:	50	33	39	41
y:	51	68	45	44
z:	38	36	77	76

KÜRTLERDE SANAT*

-/-

Nêrgiza TORİ

Bu araştırmamla, elinize geçen belgelerden el verdiğince ulusumun bir kesiminin bronz çağı sanat ürünlerini sergilemeye çalışacağım. Bu arada konuyu netleştirmek için sanatını örnekleyeceğim kesimin yaşadığı bölgenin coğrafi konumunu ve kısaca tarihini vereceğim. Bu çalışmamla aynı zamanda ünlü Kürt ozanı Ehmedê Xanê'nin Mem û Zin adlı ölümsüz destanında, 1700'lerde söylediği aşağıdaki sözlerini yenilediğime inanıyorum.

(Da xelk nebêjitin ko Ekrad
Bê merifet in bê esl û binyad)

Türkçesi: (De kimse demesin ki Kürtler sanatsız, hünersiz ve kökensizdirler.)

Hemen söylemek gerekirse de Kürtler komşuları Sümerlere, Babil'lilere, Asur'lulara ve onların büyük uygarlıklarına sadece teşekkür borçları vardır. Oysa Kürtler kendi kültürlerini yaratmış, korumuş ve geliştirmişlerdir.

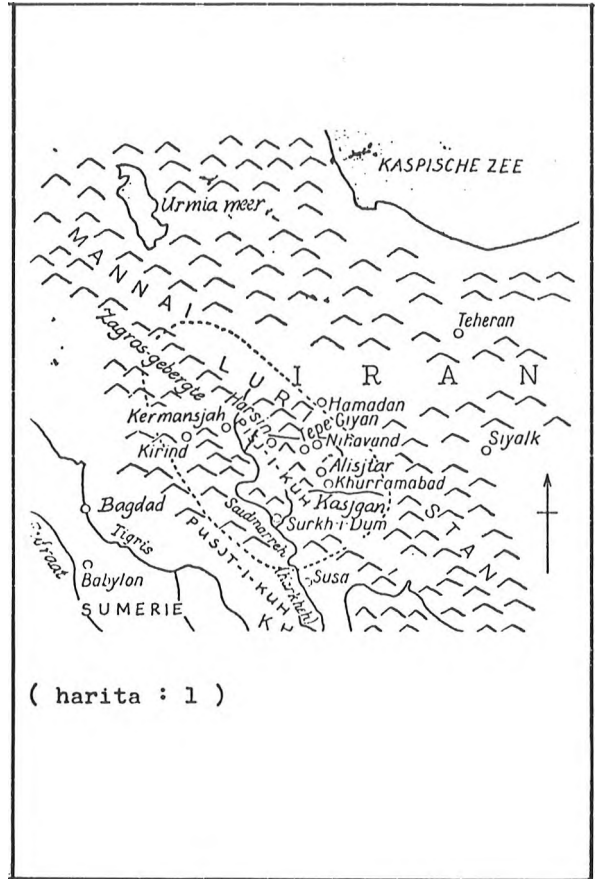
Sanatını örnekleyeceğim kesim Kassî, Mannî ve Urartulardır. Her biri bir bölüm olacak yazımla önemli bir görevi yaptığıma inanıyorum.

NÊRGİZA TORİ

KÜRTLERDE SANAT

denge konral

* Bu yazı "Kürt'lerde Sanat"(1986 - Stockholm) adlı kitaptan özetlenmiştir.

Sanatını sergileyeceğimiz Kassi'ler Ari ırkından bir ulustur. Kürt'lerin Zagros kolundan dırlar. Zagros dağlarının orta kesiminde, bu günkü Luristan bölgesinde yaşıyorlardı. Bunlar, M.Ö. 1740 yıllarında, Zagros dağlarındaki ülkelerinde bir devlet kurdular.

Kassi'lerin güneybatı komşusu Babil devleti kıralları Samsuditana(1561-1531) döneminde gücünü yitirdi. Bunun fırsat bilen Hitit Kralı Nattuşili(1560)Babil ülkesine saldırarak bu ülkeyi yağmaladı. Bunun üzerine Kassi'ler kralları Kastiliyas I. önderliğinde, yine kendileri gibi Ari ve Kürtlerin Zagros kolundan olan Guti ve Lulu'ların yardımıyla Babil ülkesini ele geçirdi. Bu ülkede M. Ö. 1530 yılında Karduni adı altında bir devlet kurdular. Karduni devleti bu ülkede M. Ö. 1171 yılına kadar varlığını koruyabildi. Son Kralları Egamil'in Assur Kralı Aşşurdan I. (930-910)tarafından öldürülmesi üzerine Kassi'ler tekrar ilişkilerini hiç bir zaman kesmedikleri ülkeleri Zagros'un orta kesimindeki Luristan'a döndüler. Sanatlarını bu rada, kendi öz ülkelerinde yaratıp geliştirdiler. Biz bu nedenle Kassi bronz sanatını Luristan bölgesinde, bir kısmının da Aqré' (Irak Kürdistanında bir şehir) de görebili-

yoruz. Oysa bu şehir, eski adıyla Aqar Quf, Kassi Kralı Karugavzu tarafından yapılmıştır. Bitiminde de devletin merkezini Babil şehrinde o şehire taşımıştı.

Luristan, yukarıda da değindiğimiz gibi Kassi'lerin ilk yerleşim bölgesidir. Bu nedenle Kassi bronzları yerine biz Luristan bronzları olarak tanıtacağız. Oysa bu bölgenin ürünleri ağırlıktadır.

Biz Kassi sanatının diğer ulusların yazılı belgelerinden değil, ancak ele geçirilen sanat ürünlerinden tanıyabiliyoruz. Değişik bir deyişle Kaşî bronzları arkeolojik kazılar ve daha çok bizzat Lur halkının bulup antikacılara satması sonucu ortaya çıkmışlardır. İlk kez 1928'de Lur kökenli, tarlasında çalışmakta olan bir adam tarafından bu bronz eserlerden birkaç tanesi bulunmuştur. O zaman bunların çok değerli antik eserler olduğu bu yoksul Lur'lu tarafından ve de bu bölge halkı tarafından kavranmamıştı. Antikacıların bölgeye üşüşmesi sonucu, zor durumda yaşayan bölgenin yoksul halkının dikkati kazılara döndü. Bu tür kazılar sonucu çıkarılan eserler parçalanmaktan kurtulamamışlardır.

Çoğu disklerde güneş tanrısı Mitra'sın yuvarlak yüzü görülmüyor . Bunlar genellikle Luristan kazılarında bulunmuştur .

Biz Luristan'ı ilk yerleşim bölgesi dışın da, bir de bronz süsleme sanatının yapıldığı yer olarak da tanıyoruz. Bu bölgede genellikle arkeolojik kazılardan çıkan eserlerin en eskisi M.Ö. 900-700 yıllarına aittir. Bu yıllar, yukarda da değindiğimiz gibi, Kassilerin Luristan'da oldukları yıllardır. Bunlar her türlü maddeler, özellikle silahlar, kılıçlar ve at takımlarıdır. Bu bronzlar büyük bir ustalıkla yapılmışlardır. Biz bütün bunlardan Zagros dağlarında yaşayan Kürt aşiretlerinin metal işleminde oldukça yetenekli olduklarını görebiliyoruz. Kassiler'e ait bronz eserler ekteki haritada belirtilen yerlerden çıkarılmışlardır.

Luristan'daki bronz işlemleri başka metal işlemleriyle benzerlik göstermesine rağmen bütündeki gelişmelerinde bu bölgeye ait oldukları görülür. Tarihçilerin ve sanat tarihçilerinin karşılaştığı birinci zorluk yapılan eserlerin tarihlendirilmesidir. Oysa bunların Luristan'a özgü bir sanat olduğu herkesin birleştiği ortak bir noktadır.

Değişik kılıçlar, kamalar ve yıpranmış çalılışmalar az bir sayıda komşu ülkelerde bu-

lunmuştur. Buralarda bulunan süsleme bronzları Luristan'a özgüdür. Yaptıkları süslenmiş balta başları, kanatlı hayvanların veya insan başlı hayvanların (bunlar hayal ürünü hayvanlardır.) heykelleri bulunmuştur. (örnek 1).

Yine, kahraman figürlerine rastlıyoruz. Bu kahraman, canavarlara hükmediyor. (Bu bir hayal gücü zenginliğidir.) Kahramanlar ve hayvanlar bazı zamanlar birbirlerine karışmışlardır. Veya kahramanın göbeği yerine ikinci başı vardır. (örnek:2)

Hayvanlar üzerine olan çalışmalar genellikle realisttirler. Bilgi taşlarının kulpaları hoş bir şekilde modellenmiş aslan geyik veya boynuzları arkaya doğru kıvrılmış dağ keçisi kafası ile süslüdür. Bunlar bulduklarında çok aşınmışlardır. (örnek 3)

Yukarıdaki açıklamalara örnek gösterilen resimler dışında, açıklamaları diplerinde yapılmış, az sayıda örnek eklenmiştir.

Tüm bunlarla Luristan bronzları ve Kassilerin sanatı hakkında az da olsa bilgilendiğimiz kanısındayım.

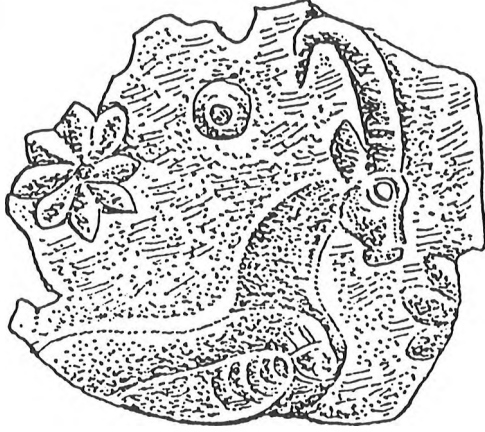
(örnek : 1)

Luristan'da bulunan insan kafalı kanatlı hayvanlar.

(örnek : 2)

Luristan'da bulunan bu heykelcik (M.Ö : 9-8) yüzyılda canavarları elinde tutan bir heykelciği gösteriyor.

(örnek : 3)

Luristan'da bulunan bronz objektlerden görüntüleri.
(Yukarda) Bonuzları arkaya doğru bükülü olan bir dağ keşisinin başı ve gövdesinin bir bölümü.

Ziwiyede bulunan scytiche sitilinde olan altın .
keçi ile karşılaştırılması.(altta)

D Î R O K A K U R D Î S T A N Ê D Î

- VI -

B. Dema islamî heta 1920

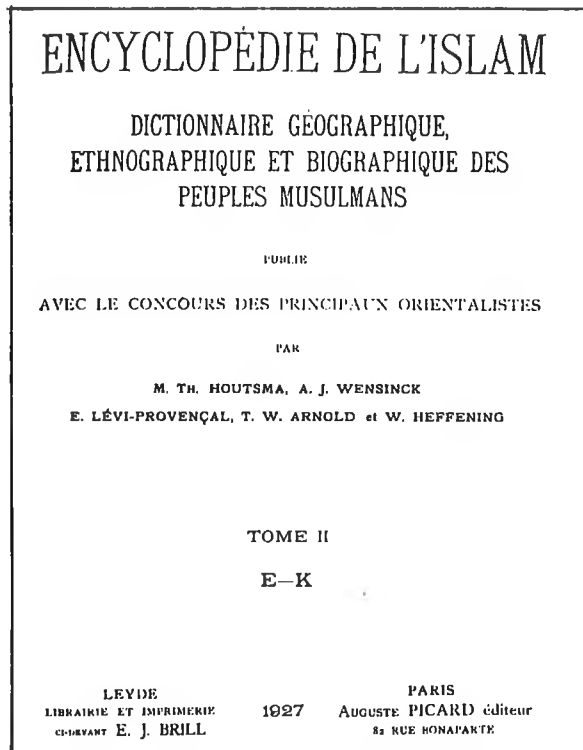
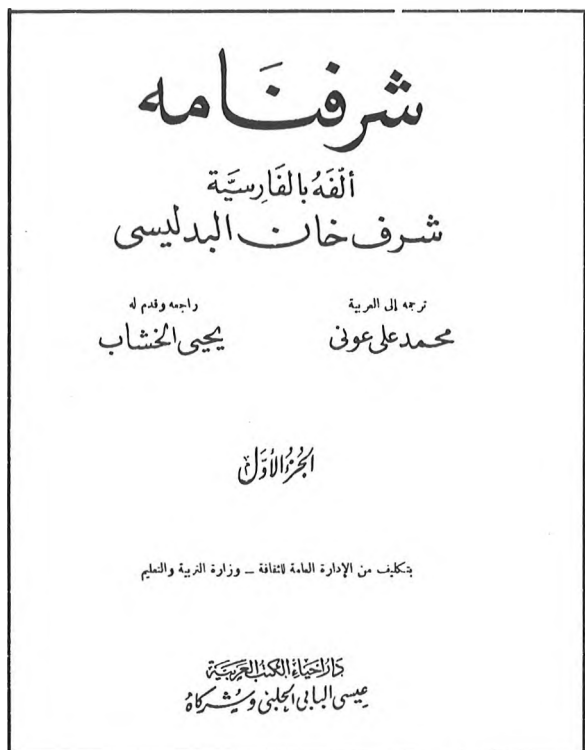
Ş e r e f n a m e

Berhema (eser) mîrê Bidlîsê Şeref El-Dîn, ku di 1005/1596 de qediya, ciheke istisnâî di nav civakzaniyên dîroka kurdî de digire. Dîroka Kurdan bixwe (cild I, ê weşana Veliaminof-Zernof) di çar beşan de hatiye veqetandin. Beşa yekemîn li ser malbatên kurdî ku bi rastî ji karên (men-feet) taybetî (xusûsî) yên siltanetiye kelk girt (istifade kir) dipeyive; a duyemîn di babeta malbatên ku nûnerên wan carna pere da çêkirin û xutbê bi navê xwe da gotin dinivîse; a siyemîn xaniyên waliyên wirasî dijimêre; a çaremîn li ser dîroka hûr (bitefsîl) a mîrên Bidlîsê ye. Beşa yekemîn pênc malbatan nişan dide: Merwanîyên Diyarbekir û Cezîrê; Hesenweyhîyên Dînawar û Şehrezorê; Fadliyên Lûrê Mezin (li LOR binêre) û Eyyûbî.

Ji bo ku cihêtiya ku di navbera çînên

(sinif, tabaka) duyemîn û siyemîn ên mîran de ye hûr e, û ku rêzkirina van malbatan ji aliyê Şeref El-Dîn hişk e, çêtir e ku ev malbat li gora cihê cografî yê zewiyên (erd) wan bîrê rîz kirin û ku Cezîret Ibn Umar weka navend bîrê stendin. Di dû vî rîz-kirinê de ewê ya êlên Kurdên Farisistanê bîrê. Zewiyên çîna duyemîn (tevî Bidlîsê) ewê bi stêrkekê (*) bîrê nişan kirin.

Çiqas ji destê wî hatibe, Şeref El-Dîn êlan û maliyên serokên wan ji hevdu vediqetîne û divê ku hergav bîngeha damezrana derebekî (fêodal) ya Kurdistanê li ber çavan be: Mîrin ji rayên (esl) cihê gelên kurd, ên kurdûyî û fille, bi alîkariya êlên şerkar ên kurd ku carna şarewanî (bicihbûyî) û carna koçer yan nîvkoçer in, hikm dikin.

(*) Encyclopédie de l'Islam, 1981. Wergerandin, fransîzî-kurdî: Pervîn.

A N S Î K L O P Ê D I Y A İ S L A M Ê D E (*)

TOF A: DI NAVBERA CIZÎRE Û DERSÎMÊ DE

1. **Mîrên Cezîrê** * xwe ji rayê umewî didît, lê bapîrê xwe Xalid Ibn El-Welîd nîşan dida. Di van darên rayî (bi fransîzî: Généalogie) yê tevlihev de, bîrhatiyên girêdanên malbatî yê kurdî yê Umewiyan bi hebîniya (rûmet, hurmeta mezin) navçeyî ya paşiyên generalê binav û deng Xalid Ibn El-Welîd, ku gorên (mezar) wan li Siirtê tên nîşan dan, dihatin girêdan (Hartmann, Bohtan, 19, 124). Ji derveyî vava, mîr di destpêkê de yezîdî bûn û bitenê paştir bûn sunniyên rast. Piştî mirina Suleyman Ibn Xalid, sê zarokên wî zewiyên wî par kirin: Cezîre ji Mîr Abd El-Ezîz re bû, Gurgîl ji Mîr Hacî Beg û Finîk ji Mîr Ebdal re bûn. Paşê, van her sê şaxan zewiyên xwe ji xwe re hiştin.

Şerefname navê zewiyên malbatê dike Wilayetî Boxtî (I, 310) û ew bi hûrî, lê bê rêz (sistem), navên 14 nahiyên ku wî zewiyê giring ava dikin dijimêre: Gurgîl; Arwax; Pîrûz, Badan û Tanzê (Kalhûk), ku ji aliyê êla karsî hatine vegirtin (işgal kirin); Finîk; Tûr, Haytam û Şax, ku tê de Fille rûdinên; Niş Atil; Aramsat ku tê de êla (Brasî) di nav êlên Boxt de ya sereke ye; Kewar yan Kamîz (?); Deyr-dih ku ya Tanzê ye.

Li gel lêkolîna hûr a M. Hartmann (Bohtan, di Mitteil. d. Vorderas. Gesell., 1896/2 û 1897/1, 1-163 de), destnîşandana hin ji van cihan ne gelek emîn e. Zewiyê Cezîret Ibn Umar di navbera kêleka rastê ya Bohtan û Diclê de bû. Kaniyên Bohtan ne di vê mîriyê de bûn. Li Rojhilatê, hawsêyên (cîran) Boxtiyan Sindiyan bûn (li AMADIYYA binêre) û li ser Xabûrê cih girti bû.

2. **Bapîrên waliyên Xîzan, Isbayerd** (Sparhet, Ispert, li ba Ewliya Çelebî: Isba'ird) û Muks (Mukus), her sê birayên ku ji Belîcanê (Xnis), di dema Selçûkiyan de, hati bûn bûn (Şerefname, I, 217). Êla zewiyê sereke Namîran bû. Ev zewî di dirêjayiya rûbarên (şax) kêleka rastê ya Bohtan de bû û heta li ser Merwanan dirêj dibû.

3. **Şîrwan** (li kêleka rastê ya Bohtan, li binê Xîzan û li Rojhilata Bakur a Siirtê). Bapîrên waliyên "Şîrawî" şagirtiya Eyyûbiyan dikir û ew di eynî dema ku tê de "Malikan" hatin Hisn Kayfa hatin Şîrwanê. Şîrawiyan heta rola wezîran li ba Malikanan dilîzt (berhem bixwe, I, 155). Paytexta Şîrwanê Kufra bû. Cihên din ên girêdayî wê

Awîl, Şabistan (bi navekî din, Garnî = Kirnik?) û Îrûn bûn.

4. **Bidlîs** *. Tê gotin ku êla Rûzagî (Rozağî) wî navî stendiye ji bo ku rojekê (rûzî) 24 malbatên fireh li gundê Tab ê nahiya Xoyt (îro qezayê Modkî, li Rojhilata Bidlîsê) civiyan û fêdêrasyonekê pêk anî. Piştî re, ev fêdêrasyon di du şaxan de veqetiya: Bilbasî û Kawalîsî. Şeref El-Dîn (I, 361) 24 (25 bixwîne) malbatên Rûzagî, ku 5 ji wan rûniştevanên kevn in û yê din nuh in: Bilbasî (10 malbat) û Kawalîsî (10 malbat), dijimêre.

Rûzagiyan Bidlîs û Hazo (Sasun) ji qralê gurgiz Tavît (David le Couropalate, 984-1001?) stendin. Paşê, ji Axlatê du birayên ji rayê sasanî anîn. Yek ji wan bû mîrê Bidlîsê û yê din ê Sasun. 18 mîr ji şaxa Diya El-Dîn li Bidlîsê berê 1005/1596 hikm kir. Ev hikm bitenê di bin Selçûkiyan de (534-76/1139-80), di bin Ak Koyunluyan de (871-900/1467-95), di bin Şah Ismaîl de (913-20?) û di navbera 941 û 986/1534-78 de rawestiya. Di vê cara dawîn de Sultan Suleyman xwest ku zewiyê wirasî yê mîr Şems El-Dîn bi yê Malatyê biguherîne. Şems El-Dîn ji tîrsa planên nuh diviya Bidlîsê berde û çû ba Şah Tahmasp ku bi comerdî lê nêrî. Şems El-Dîn ku li sirgûnê, di 940 de, çêbû bi qencî li sarayê lê hat nêrîn (heta ku Şah ew han da "teşvîk kir" ku wênekêşiyê "resm" hîn bibe). Wî çend navçeyên farisî, yek pey yekê, hikm kirin û serokê hemî Kurdên farisî hat danîn. Piştî hatina Ismaîl II li ser hikm, Şeref El-Dîn gûmanan derbas kirin û ew ji Naxçwanê hat dûr kirin. Ji wê derê, ew çû Wanê û Muradê Imîn hikmê Bidlîsê, û bi ser de jî di 991 de yê Mûşê, da wî. Ji bo heyama (dem) 1065/1655, Ewliya Çelebî (IV, 81-128) wesfekî hûr ê Bidlîsê kir. Hebûnên (milk) mîrê dawîn ê Bidlîsê, Şeref Beg, ji aliyê Tirkan di 1849 de hatin stendin (Lynch, Armenia, II, 149).

5. Ji waliyên **Sasun** (Hazo) re IZZIN dihat gotin, ji sedema bapîrê wan Izz El-Dîn, birayê Diya El-Dînê Bidlîsî. Êlên Sasun berê Şîrawî, Babûsî, Sûsanî û Tamûkî bûn. Rûzakî (li RIDLIS binêre) paşê hatin wê derê. Derengtîr, piştî ragihandina Arzanê, êlên wê navçeyê: Xalidî, Deyr Muşanî, Azîzan, ku di destpêkê de girêdayî Hisn Kayfa bûn, xwe gihand êlên Sasun.

6. Waliyên Suweydî xwe ji rayê bermekî digot. Bapîrên wan ji aliyê êla Suweydî hati bûn xwedî kirin. Zewiyê wirasî yê Suweydiyan Genc bû (bi vî awayî, Veliami-nof-Zernof, I, 260: Kîx).

7. Dibe ku êla Pazûkî, ku Şeref El-Dîn dixê nav êlên Farisistanê (I, 28), ji êla Suweydî derketiye. Li gora Şerefname (I, 328) "oleke wê ya rast tu ne bû" û nîşanên çewtiyê (bi erebî: Rafd we ilhad) xuya dida. Ev êl di du şaxan de hati bû beş bûn: Xalid Begî û Şeker Begî, û girêdayî mîrên Bidlîsê bû. Ji Xalidê "bêmil" re weka zewî Xnîs, Malazgerd û nahiya Uhkan (?) a Mûşê hatin dayîn. Ew bi wan ewqas qurre bû ku xwest serxwebûna xwe îlan bike. Piştî şerrê Çaldiran (Çildêran), Suweydiyan Pazûkî ji gelek zewiyên wan bêpar hiştin (berhem bixwe, I, 257). Di dema Şah Tahmasp de, ji Kilic Beg, serokê Pazûkiyan, re Zagam (nêzîkî Tiflîsê) hat dayîn. Paşê, Pazûkî ber bi Alaşkert ku tê de ev êl mezin bû hatin birin.

8. Waliyên Mirdasî (di Selîmname de: Mirdê-sî) iddia dikir ku ew ji Ebbasiyan hati bûn. Bapîrê wan şêxekî ku ji Hekkarî hati bû Agîlê bû û Mirdasî bû bûn alîgirên wî. Ev êl bixwe xwe ji rayê erebî didît: Dibe ku Mirdasî ji Benû Kilab ên derdorên Helebê ku di nêzîkî 420 de, piştî hin şerran bi

Fatimiyan re welatê xwe berda bûn (li Lane Poole, The Muham. Dynasties, N° 45: Les Mirdasides d'Alep binêre). Giringtirîna van sê şaxan, ku jê re Buldukanî digotin, li Agîlê rûdinişt; pêwendiyên wê yên baş bi Ak Koyunluyan re hebûn. Di bin Şah Ismaîl de, Agîl ji aliyê Farisan hat vegirtin. Ji du şaxên din ên Mirdasiyan, yek li Palû, Başîn (li binê Kîxî), û ya din berê li Bardac û paşê li Carmûkê (li Başûrê Erganî-Maden) hikm dikir.

9. Waliyên Çamişgezek xwe ji rayê ebbasî digot, lê navên wan bixwe rayên wan ên tirkî (Selçûkî) nîşan didin. Navê êla wan Malkîşî (Malik Şahî?) bû. Nêzîkî 1000 agirên Malkîşîyan şagirtiya Farisan (li Farisistanê?) dikir. Hebûnên Malkîşîyan ewqas pirr bûn ku navê Kurdistan bû bû rêzaheva (gotina ku rêzayê "mana" wê weka yê gotineke din e. Bi fransizî: Synonyme) Çamişgezek (Şerefname, I, 163). Wan ew heta heyama Mogolan, Tîmûr û Kara Yûsuf ji xwe re hiştin, lê Ak Koyunluyan hertişt kir ku êlên ku ji Kara Koyunluyan re xwe-bextker (fedakar) bûn piçûk bikin û dijî Çamişgezekan êla tirk Xarbandalu şand. Şêx Hesên Xarbandalu qewirandin û xwe xist bin destê Şah Ismaîl. Wiyê dawîn ew bi waliyekî faris guhert. Selîmê Imîn mîrê wirasî Pîr Huseyn vegerand.

Tîpekî Med. Nêzîkbûna wî ji tîpê Kurdên Mukrî yên Malbata 4mîn a Abbasiyan (ku îro jî bi medê kevn dipeyivin) bê gûman e. (Egon Freiherr Von Eickstedt, Türken Kurden und Iraner seit dem Altertum, Stuttgart 1961).

Kurdekî Mukrî ji Kurdistana tenha ya Bakur. (Berhem bixwe, rûpel 89).

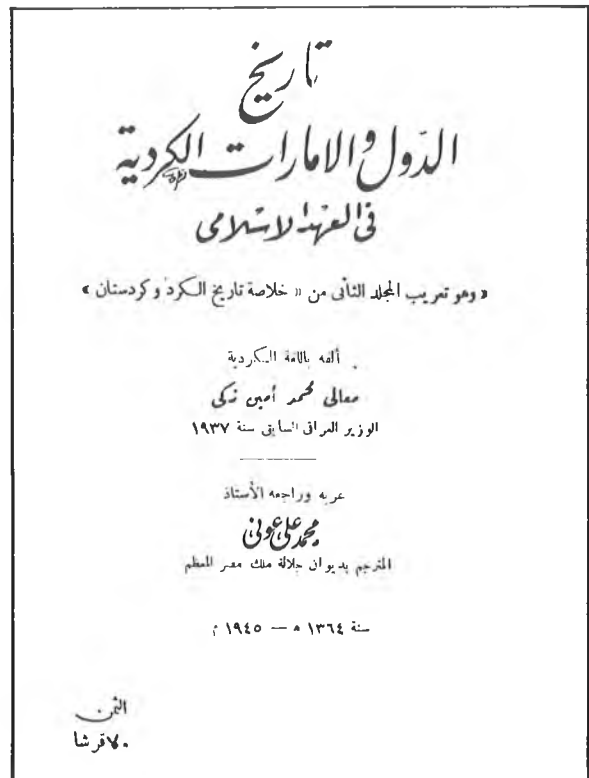
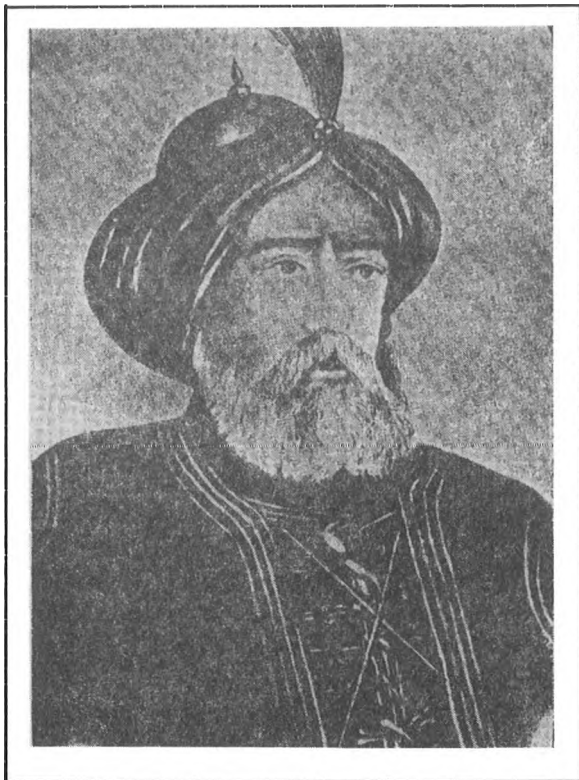
10. Hasan Keyf * (li HISN KAYFA binêre). Mîrên ("Malikan") ên navçeyî xwe ji rayên eyyûbî didît. Zewiyê Hisn Kayfa ji bapîrê wan re ji aliyê waliyê (artûkî?) yê Mêrdînê hati bû dayîn. Mîrê yekemîn ku Şerefname nîşan da Malik Suleyman bû (736/1335). Ak Koyunluyan Hisn Kayfa stend, lê Malik Xelîf li Hamatê pena biri bû (iltica kiri bû) paşê zewiyê xwe ji nuh de stend. Ji derdorên Hisn Kayfa, Şerefname Siirt, Bişêrî, Tûr ku carna ji derdorên Cezîrê xuya dibe, berhem bixwe, 117, 127, 157) û Arzan di-jimêre.

11. Suleymanî, waliyên ji rayê merwanî (umewî) di destpêkê de li Xûxê, li nahiya Xezalî (di navbera Kulp û Batman Su de, berê rûbarê wan), bi cih bûn û hêdfî hêdfî gelek kele û zewiyê ku heta Diclê dirêj dibû stendin. Wan konfêdêrasyonê xurt a êlên ku piraniya wan koçer bûn hikm dikir û di havînê de ew diçûn heta Ala Tag (Ni-phetês). Giringtirîna wan a Banûkiyan bû, lê ya hêjatirîn a Basiyan, ku 1000 ji maliyên wê di bin serokê xwe Şahsawar de çûn Beyazîdê, bû. Çend ji van êlan ola yezîdî digirt. Pêwendiyên Suleymanîyan bi hawsêyên wan ên Sasûn re ne baş bûn. Ew di du şaxan de beş bû bûn: A Kulp û Batmanê, û ya Mayyafarkîne.

12. Zrakî (bilêvkirina nuh ku ji aliyê

Eddê Şîr, di JA, 1910, 119-39 de, hatiye pejirandin "qebûl kirin"; li gora Şeref El-Dîn Zrakî hevgerînek ji erebî, Azrakî, ye). Bapîrê malbatê, ku şêxekî ereb ji Sûriyê, ji rayê Elî bû, di heyama Artûk de gihajt Mêrdînê (516/1122; Ebûl Ferec, Muxtasar, 379). Vê malbatê xwe bi rêz ji malbatên Artûkî û Ak Koyunluyan didît. Çar şaxên Zrakîyan hebûn. Şaxên sereke yê Tarcil (li Rojavaya Batman Su) û Atak bûn. Du şaxên din ên Zrakîyan Darzînî (dêra fille ya kevn, Deyr Zîr?) û Kurdikan (di navbera Diyarbekir û Mayyafarkîn de) ku ji zewaca mîrekî zrakî bi qereçiyekê re çêbû bû (duxtarî kabûlî), bûn.

13. Kilîs. Vê malbata waliyan bawer dikir ku ew ji maliyên Hekkarî û Amadyê bû. Bapîrê wan Mand (Mantaşa) şagirtiyê ji Eyyûbiyên ku jê re nahiya Kusayr (nêzîkî Antakyê) da bû kir. Wî di bin destelata (qudret) xwe de yezîdiyên Kusayr û yê ku di navbera Hamat û Maraşê de rûdiniştin û Kurdên Com û Kilîs civandin. Di bin siltanên memlûk û Selîm I de, dubendî di navbera yezîdiyan (Şêx Izz El-Dîn) û malbata Mand de derketin. Eva dawîn di karênê (iktidar) de ma, lê xuya ye ku mafên wîrasî yê wî zewiyê Sûriya Bakur ne xurt bûn.

14. **Hekkarî** * (li HAKKARI Û ŞAMDİNAN binê-re). Xuya ye ku Şeref El-Dîn cihê kevn ê vê êlê li derdora **Amadyê**, ku atabegên zengî ji wê derê ew ber bi Bakur ve gerandi bû, nizanî bû. Mîrên wê xwe ji pêşiyên abbasî digot.

Mîrê yekemîn ku di Şerefnamê de hatiye nîşan dan **Izz El-Dîn Şêr** (dibe ku ev navê erebkirî ji **Yezdan Şêr** hatiye), ku di 789/1387 de dijî Tîmûr di kela Wanê de xwe ragirt, bû. Di bin Ak Koyunluyan de, êla **Dumbulî** (ya **Cezîrê**) Hekkarî stend, lê **Filleyên Diz (Aşûrî)** çûn **Misrê** ji bo ku lawê malbata kevn, **Esed El-Dîn Zarrîn-Çang** (çengê zêrîn) vegehrînin. Vê malbata ku cihê xwe rast kir navê **Şambo** stend (M. Garzoni, Grammatica della lingua kurda, Roma 1787, 4: Sciambo). Di dema **Ismaîl I** de, mîrên **Şambo** di kela **Bay** de (li **Şemdînanê**) rûdinişt. Yek ji endamên malbatê li **Wostanê** (li **Rojhilata Başûrê Wanê**) hikm dikir, lê **Rûzakîyan** ji bo nahiya **Kawaşê**, li **Rojhilata Wostanê**, bi **Hekkarîyan** re pev diçûn. Li **Bakur**, fermanrewayîya (hikm) **Hekkarîyan** digihajt **Albakê**. **Nûnerê dawîn** ê malbata **Nûrallah Beg** ji aliyê **Osmaniyan**, piştî serhildana **Bedir Xan Begê Botan**, hat daxistin, û di 1845 de **Halîme Xanim** ji **Tirkan** re **Baş Kale** vegehrand. Nêzikî **Hekkarîyan** navê êla **Pinayîş** ku heta rojên me dijî hatiye nivîsîn (berhem bixwe, I, 97, 100).

15. Zewiyê **Mahmûdî** li **Bakurê Hekkarî**, li ser **rûbarên golên Wan** û **Arçakê** ye. **Walî (merwanî yan abbasî yên Botan)** ku di destpêkê de baweriyên **yezîdî** digirtin, **Şerefnamê**, I, 306) li wê derê di heyama **Kara Koyunluyan** de **rûniştin** û zû **dubendiyên** wan bi **Hekkarî** û **Dumbulîyan** re çêbûn.

16. **Dumbulî** êlek ji **Boxan (Botan)** in (**Şerefnamê**, I, 118, 310: **Dumbulî** Boxt ku demeke **dirêj yezîdî** ma). **Paşê Dumbulî** hatin **Azərbaycanê** û li wê derê **zewiyê Sukman Abad (Sögmân-abad)** li **Rojavaya Bakurê Xoyê (îro: Zûrawa)** ji wan re hat dayîn. Di bin **Ak Koyunluyan** de, **Dumbulîyan** **Kela Bayê** (li **Şemdînanê**) û **beşekê** ji **Hekkarî** stendin (berhem bixwe, I, 193). **Şah Tahmasp Xoyê** ragihand (danî ser) "**ocak**"ê wan ê **Sukman Abad**. Di bin **Siltan Suleyman** de, ji **Dumbulîyan** re **Kotur** û **Bargîrî** hatin dayîn; **paşê Abaxa, Suleyman Saray (îro: Saray)** û **Çildêranê** ragihandin. **Zeyn El-Abidîn Şirwanî**, di **Bustan El-Siyaha** xwe de (destpêka **sedsala XIXmîn**), **dibêje** ku **hemî Dumbulî şîfî** ne (li **Şerefnamê**, I, 312 binêre) û bi **tirkî** dipeyivin (!).

17. **Bradost**. Malbata **waliyan** ji **Gûranan** hati bûn û yan jî **zarokên malbata Hesênwehiyan** bûn. **Hebûnên (milk)** wê li **Rojavaya Urmiyê** bûn. **Şaxek** ji wan li **Somayê** û **yeka din** li **Tergewer** û **Kal'at Dawûd** hikm dikir. **Mayiyên** êla **Bradostê** nuha li **Başûrê Şemdînanê** li ser **Rûbarî Bradost (rûbarê Zabê Mezin)** ku **kaniya wî** li **Rojavaya Uşnu** ye) ne.

18. **Ustûnî**. Em bawer in ku ev **feslê** ku di **destnivîsan** de tu **neye girêdayî** malbata **yekemîn a Şemdînanîyên** ku **navenda** wan bi **rastî Stûnî**, di **nahiya Harkî** de, bû (li **Şamdînan binêre**)bûn.

19. **Dîroka Zarza** (li **Zarzarî yê Şîhab El-Dîn Umarî binêre**) ku di **pêşgotina Şerefnamê** de **hatiye îlan kirin** (li I, 10, 272, 280 binêre) di **metn (tekst)** de tu ne ye.

20. **Tarza**. Ev **bend** di **destnivîsan** de tu **neye** û **em tutişt** li ser **vê êlê nizanin**.

21. **Amadya** *. Me dît ku bajarê Amadyê li cihê keleke kevn, di bin Imad El-Dîn Zengî de (521-41), ava bû bû. Malbata navçeyî ya **Badînan** ku Şerefname li ser wê dipeyve xuya ye ku li vî welatî, piştî hundabûna Zengiyân (di sedsalên VII-VIIIîn de), bi cih bû bû. Mîrên Amadyê bi germbûna xwe di xwendinên olî de navdar bûn. Şerefname navên wan ji heyama Tîmûrî dijimêre. Paşê (di bin Ismaîl I de), Badînanîyan qezayê Zaxo ku tê de Sindî û Suleymanî rûniştî bûn û ku ji berê zewiyekî cihê bû (wilayetî Sindiyan) ragihand. Bi vî awayî, zewiyê Badînan perça mezin a welatê çiyayî li Bakurê Mûsilê (çiyayê Gara û hwd.) himêz dikir.

22. **Tasinî (Dasinî)**. Feslê li ser vê êla yezîdî ya giring di destnivîsan de tu neye, lê di metn de tê nîşan dan ku mîrên Amadyê Dehokê ji sancakê tasinî stend (I, 109) û ku di 941/1534 de Selîm I sancakê Erbîlê û "bi giştî, hemî wilayeta Soranê dan Huseyn Beg Dasenî, yek ji mîrên yezîdî". Vê yekê şerrekî xwînî bi Soraniyan re derxist (I, 274-7). Vanên dawîn li dawiyê zewiyê xwe veqerand û Huseyn Beg li Istanbulê hat kuştin. Li ser gundê Dasen li Hoffman, Auszüge, 202-7 binêre.

23. **Sohran** ("ên sor"), paşiyên Kalûs, şivanekef ereb ji Begdadê, ku li gundê Hûdiyan, li nahiya Awan (ji zewiyê Soran), pena biri bû (iltica kiri bû). Lawê wî mîrê Balakan (li Rohhilata Rawandûzê) hati bû kirin û wî kela Awanê stend. Navenda Soranan, ku bi avakirinên wan xemilî bû (Rich, Narrative, I, 157), **Harîr** bû (li ser rûbarê Zabê Mezin, li binê Rawandûzê). Soran di nêzîkî 1005 de hîn êleke xurt bû, lê şûn de, ew ji ber êrîşên hawsêyan şikiyan, û Babanan (Rich, Narrative, I, 157) ji ketina wan kelk girt.

24. **Baban**. Bi rastî çend malbatên dûhev bi vî navî hatine nasîn. Zewiyê wan ê sereke li **Başûrê Zabê Piçûk** bû û navenda wî **Şarî Bazêr** bû, lê di 1199/1784 de, Babanan ji xwe re paytexteke nuh li Suleymaniyê ava kir.

25. **Mukrî**, ku îro li navçeya Başûrê gola Urmiyê rûdinên (li SAWC-BULAK binêre), ji êla Baban veqetiya bûn.

26. **Bana**, mîrên Ixtiyar El-Dîn vî navî stendi bû ji bo ku ew bi daxwaziya xwe (bi erebî, ixtiyar: Bijartin) bûn misilman (li SAWC-BULAK binêre).

27. **Ardalan** (li ARDILAN, ŞAHRAZÛR, SENNA, SÎSAR binêre).

28. **Galbaxî** (Şerefname, II, ragihan 36-45: Mêjuya "tarîx" ragihanê 1092 ye). Serokê wan **Abbas Axa**, **ji êla tirk Ustacalu**, li **Mariwanê** (li SENNA binêre) ji Bîge Beg Ardalan "kaniyeke av" stendi bû (900-42). Paşê, Abbas Axa li Bîlawarê, zewiyê kevn ê Kalhuran, rûnişt. Alîgirên wî ji êlên cihê hati bûn stendin. Şah Tahmasp jê re hikûmeta Bîlawar û "dozde oymak" dilniya (te'kîd) kirin. Paşê, Derî (sarayê osmanî) ji Alî Xan Galbaxî re sancakê ku ji Kirind, Şayxan, Çakaran (?), Xorxora, Zend û hwd. pêk hati bû da. Di wê demê de jî Yar Allah "tîmar"ê Erekle (?), Rangrazan û Sahbaban (?) stendin.

29 **Kalhûr** (Kalhurr). Mîrên wan rayên xwe girêdidan Gûdrâz, kurê Gîw, ê destana fari-sî. Navê êla Kalhûr Gûran e (I, 317), li gel ku hin destnivîs li ser "Kelhûr û Gûran" dipeyivin (Şerefname, II, ragihan 6). Sê şaxên Kalhûr hebûn: Yên Palangan (li SENNA binêre), Dartang û Mahîdaşt (li Kirmanşah binêre).

Hebûnên mîrên Darna û Dartang (îro Rîcab, li qezayê Zohabê), li gora Şeref El-Dîn (I, 319), ên Hulwana kevn bûn. Nêzîkî 1005, karêna (iktidar) Kubad Beg ji Dînaraw û Bîlawarê gihajt heta Begdadê. Mahîdaşt û Bîlawar (li Başûrê serê Murwarî) "ocak" a (hebûnên wirasî) şaxa siyemîn a Kalhûran ava dikir. Şaxa Mahîdaşt bi hêzanî koçer bû, û dibe ku ev sedema kêmbûna zanînen ku Şeref El-Dîn li ser wê dide ye. Îro, Gûranan hebûna xwe ya kevn parastîye, lê êla Kalhûr li navçeya Başûrê riya mezin Begdad-Kirmanşah rûdinê.

TOF E: KURDÊN FARISÎ

Nexşa (plan) beşa Şerefnamê ya li ser Ekradi İnan ne pirr vekirî ye. Nivîskar ew di heyama ku tê de sînora tirkî-farisî ne hati bû danîn nivîsî.

Jimara êlên sereke yê Farisistanê sisê ye: **Siyah Mansur**, **Çiganî** û **Zangana**. Tê gotin ku navên wan ên sê birayên ku ji Lûristan an ji "Gûran û Ardalan" derketi bûn bûn. Ji derveyî van êlan û yê ku Şerefname nîşan dide, "24 êlên" **Karabağ** hebûn (Li piştî Qefqasyê - nêzîkî 30.000

meriv di bin walîkî tenê de, û êla Gîl li Xurasanê, ji derveyî êlên piçûktir). Di dema Şah Tahmasp de, **serokê Siyah Mansûran** bû bû **mîrê mîran ê hemî Kurdên Farisistanê** (ew ji 24 êl bêtir bûn). Beşek ji Çiganiyan çû Xarcistanê. Êla Zangana (Zengene) li Iraq û Xurasanê xwe da xuya kirin.

Z I M A N Ê K U R D Î

Belavbûna cografî ya zaravên wî (*)

- II -

Fuad Hama XORŞÎD

B E Ş A D U Y E M Î N

Z A R A V Ê N Z I M A N Ê K U R D Î

Weka ku hin rêwî (kesên ku digerin) û rojhilatzan di rayê (esl) zimanê kurdî û pêwendiya wî bi zimanê farisî de şaş bûn, hinên din jî di destnişandana taybetî (xusûsiyet) û jimara zaravên wî de û di pêwendiyên van zaravan bi hev re de şaş bûn. Vê yekê gihand cihêbûna dîtinan di beşkirina zaravên zimanê kurdî û cihêkirina wan de (20).

Ev dubendî di destnişandana xweyiyiya (şexsiyet) zaravên kurdî de li ser du zaravên kurdî yên sereke radiweste:

- a) Zaravê Kurmanciya Başûrî (ku di beşkirinên buhurî de bi zaravê Lûrî hatiye nasîn) (21).
- b) Zaravê Gûranî.

(20) Weka nîşe, ne sînokirin: Basile Nikitine ve beşkirina çewt a zaravên zimanê kurdî û belavkirina wan ya cografî anî: "Zimanê kurdî di tofên (kom) jêrîn de beş dibe:

1. Lûrî, 2. Kelhûrî (li wilayetên Kermanshah û Hawramanê), 3. Soranî (li Suleymaniye, Rawendûz, Şino, Sawc Bûlak), 4. Gûranî (li Akra, Amadya, Diyarbekir, Bidlîs û Beyazîdê)". Li Nikitine Basile, Kurdish Stories from my collection, B.S.O.S., cild IV, 1926-28, rûpel 121 binêre.

Meriv vê çewtiyê bixwe di yek ji lêhûrnêrînen nuh ên hêja de jî kare bibîne. Martin Martinus di têza xwe ya doktora de, dema ku li ser zaravên zimanê kurdî peyivî, got ku ew di sê zaravên sereke de, û bi ser de jî zaravê gûranî, beş dibe:

1. Zaravên bakurî û bakurê rojavayî (kurmancî), 2. Zaravên başûrî (soranî), 3. Zaravên başûrê rojhilatî (sineyî, kermanshahî û lekkî).

Li Van Bruinessen M. M., Agha, Shaikh and state, 1968, rûpel 29-31 binêre.

(21) Nivîskar û rojhilatzan, dema ku li ser zimanê kurdî û zaravên wî dipeyivîn, hergav veqetandina klassîk a zaravên zimanê kurdî dikir: 1. Kurmanciya bakurî 2. Kurmanciya başûrî 3. Lûrî 4. Gûranî. Lê rastiyên cografî û zimanî hişt ku em beşbûna nuh a jêrîn çêkin:

- a) Kurmanciya bakurî: Zaravê ku li perçeyên bakurî û bakurê rojavayî yên Kurdistanê belav bûye.
- b) Kurmanciya navîn: Zaravê ku li navçeyên navîn û navendî yên Kurdistanê belav bûye.
- c) Kurmanciya başûrî: Zaravê ku li navçeyên başûrî û başûrê rojhilatî yên Kurdistanê, ku bi navê Lûristan hatine nasîn, belav bûye.
- d) Zaravê gûranî.

(*) Çapxana El-Wisam, Begdad, 1983. Wergerandin, erebî-kurdî: Pervîn.

Hin nivîskar van her du zaravan weka zaravên kurdî nabînin, lê ew bawer dikin ku ew ji zaravên zimanê farisî ne (22). Li vê derê, divê em li ber bidin (israr bikin) ku sedema vê dîtina çewt li ser van her du zaravên kurdî dîtina ne bêalîyî (ne objektîf) ku ji bo amanceke rêzanî (siyasî) ya destnîşankirî hat amade kirin e, û ku fermanrewayên (hakim) Îranê ev dîtin girt, bi hêzanî di babeta girêdana zaravê kurmançiya başûrî (Lûrî) û Kurdên ku pê dipeyivin (23).

Rata (rat: Bi tirkî "durum") fermanrewayên Îranê li hemberî vî zaravê kurdî û Kurdên ku pê dipeyivin ji nêrîna wan a nijadparêz ku amanca wê têkdana (xerakirin) rastiya netewî û şareyariyî (medenî) ya taybetiyî ya gelê kurd û tecrubekirina tuwandin (helandin) û fariskirina wî tê. Û ji bo bicihanîna vê amanca xwe ya stratejîk, wan, ji Kurdên din ên Îranê bêtir, dest nîşan da yên ku bi zaravê Kurmaniya Başûrî (Lûrî) dipeyivin, û di vê yekê de wan ji çend sedemên ku em li jêr bi kurtî dibêjin kelk girt (istifade kir):

1. Neguhdana beşa başûrî ya Kurdistana Îranê (navçeya Lûrîstanê) bi mebestî (bi qesdî) û paşdehiştina wê ji her alî ve, û bi hêzanî ji aliyê çandî, fêrkirîna, aborî û rêgaûbanî (rêgaûban: tevayiya riyan) (24).
2. Tenhabûna wê ya cografî, tunebûna rêgaûbanên nuh heta sala 1930 (25) û dûrbûna wê ji navendên tîşkirînan (tîşk: Xêza tavê) çandî û rêzanî yên kurdî yên din.

(22) Weka nîşe, binêre:

Minorsky, V. (The Guran), B.S.O.A.S., 1943, Cild XI, beş 1, rûpel 75.

Edmonds, C.J. (Luristan), Geog. Jour., 1922, Cild LIX, N° 5, rûpel 340.

Soan, E.B. (Short anthology of Guran poetry), J.R.A.S., 1921, beş 1, rûpel 5.

(23) Weka nîşe, binêre:

Fuad KEMAL (Zarawekanî zimanî kurdî we zimanî edebî we nûsîniyan), kovara Zanyarî, hejmar 4, 1971, rûpel 16-24. Û bi dîtina min, ev gotar ewê nîşaneke ne baş di dîroka nivîskarê wê û ya jîna kovara Zanyarî ya temenkurt (ku imrê wê kurt e) de bimîne.

Û binêre: WAHBY Taufiq and C.J. Edmonds, (A Kurdish-English dictionary), Oxford, 1966, p.v.

- (24) Di vê pirtûkê de, bi gotina (navçeya Lûrîstanê) em dixwazin bêjin Beşa Başûrî ya Kurdistana Îranê, ku ji riya Qesrî Şîrîn-Kermansahê li Bakur heta Bender Dîlem û Hasarê li Başûr dirêj dibe û ku navçeyên Pêş Kûh, Piştî Kûh, Bala Girêwe, Bextiyarî, Kûh Gilo û Masanî himêz dike.

- (25) Di sala 1936 de, hikûmeta Îranê biryar stend ku riya qîrkirî ya ereban a yekemîn di nav Lûrîstanê de çêke ji bo bicihanîna amancên xwe yên leşkerî dijî Kurdan. Gelê kurd li wê derê dijî van kirinan derket û tevlihevî di hemî bajarên vê navçeyê de çêbûn. Giringtirîna wan di wê salê de serhildana rûniştevanên bajarê Xurm Abad û derdorên wî bû. Douglas yek ji nijadkujiyên bitirs ku Riza Pehlewî ji rûniştevanên vê navçeyê re di wê salê de kir wesf kir: Douglas, William O., (Strange Land and Friendly People). London, 1952, fêsl 12, rûpel 104-109. Nivîskar vî fêslî wergerand erebî û ew di rojnama Iraq, hejmar 1473, di 16.12.1980 de hat weşandin. Û bi kurdî ew di ragihana rojnama Iraq, hejmar 40, Cotmeh-Kanûn, 1980 de hat weşandin.

NARRATIVE
OF A
RESIDENCE IN KOORDISTAN,
AND ON THE
SITE OF ANCIENT NINEVEH;
WITH JOURNAL OF
A VOYAGE DOWN THE TIGRIS TO BAGDAD
AND AN ACCOUNT OF A VISIT TO
SHIRAUZ AND PERSEPOLIS.

BY THE LATE
CLAUDIUS JAMES RICH, ESQ^{RE}

THE HON. EAST INDIA COMPANY'S SURVEYOR AT BAGDAD,
Author of "An Account of Ancient Babylon."

EDITED BY HIS WIDOW.

Two VOLUMES.—Vol. I.

LONDON:
JAMES DUNCAN, PATERNOSTER ROW.
MDCCLXXXVI.

3. Tunebûna balxwedana navçeyî û netewî bi vî zaravî, sînokirina fêrkinê bi zimanê farisî û hilweşana weşanê bi vî zaravî. Loma, derî ji ketina çanda farisî û kartêkirinên (te'sîr) wê yên zimanî re vekirî man, û bi vî awayî çanda netewî ya kurdî û ev zaravê navçeyî paş de vegeyriyan.
4. Serekiya mezhebê şîî ku fermanrewayên Iranê weka regezêkî (unsur) sereke jê kelk girt ku rûniştevanên vê perça Kurdistanê bikişînin ber xwe û ku ji bo nirxdanên (sedemên giring) rêzanî û olî (dînî) hestên (his) wan nerm bikin,

ji bo têkdana girêdana wan a netewî û û kêmkirina hestên wan ên netewî yên kurdî.

5. Nehîştina gihajtina kartêkirinên tevgerên netewî yên kurdî nav vê perça Kurdistanê. Ev sedem çêkirina kortaleke mezin di navbera xwebextkeriya (fedakarî) netewî ya rast û xwebextkeriya ku fermanrewayên Iranê bi alîkariya sedema çaremîn ku me li jor got gihand bi awakî kûr amade kir.
6. Bi ser van hemî tiştan de jî, tucar xwenekîşandina destelatên (iktidar) Iranê di hemî deman de (26) ji bikaranîna rêzanên hişkbûn, kuştin, nijadkuji, awarekirin (aware: bê war, bê mal), dor-girtina aborî û derhilanînên êlî (eşîrî) dijî rûniştevanên Kurdistanê ku her dema ku ferzend (firset), li gel kêmbûna wan jî, bikevin destê wan ew hestên xwe yên netewî yên kurdî nîşan didin. Amanca van destelatan jî ev e ku planên tuwandina gelê kurd û nehîştina wî bînin cih.

Hemî van sedeman û sedemên din ku ji haydaran ne veşartî ne ji fermanrewayên Iranê re da bawer kirin ku tuwandina vê beşa mezin ji zarokên gelê kurd, berê gel û netewên din ên Iranê, hêsan e. Û ji bo amadekirina vê yekê, wan pênuşên (qelem) wê, ji bo têkdana rastiyên dîrokî, berdan. Lê rêzana tuwandina netewî û şareyariyî û ya têkdana zimanî nikare demeke dirêj li ber rastiyên bêaliyî rawest e.

Şerefname di sala 1596 de (27) berî hertiştî, ango berê ku hestê netewî yê kurdî yan ramana netewî ya kurdî baş xuya bibe, kurdbûna zaravê kurmançiya başûrî (lûrî) dilniya (te'kîd) kir. Rêzayê (mana) wê yekê jî ev e ku Şeref Xanê Bidlîsî zaravên kurdî bi awakî hûr û ji kartêkirinên (te'sîr) hestî yên netewî yan ramana rêzanî dûr, dest nîşan dan. Basile Nikitine jî vê girêdanê dilniya kir (28).

- (26) Dîroka fermanrewayên Iranê bi rêzanên nijadparêz ên weha tije ye. Şah Abbas (1571-1629) piştî zabûna Îsa) rêzana derhilanîna giştî dijî êlên kurdî bi cih anî. Nadir Şah (1688-1747 p.z.) vê yekê jî kir. Şah Riza Pehlewî û Muhammed Riza Pehlewî rêzana kuştin û tirsandinê dijî gelê kurd ajot. Û li ser derhilanîna Kurdan di dema Şah Abbas û Nadir Şah de binêre: Van Bruinessen, berhem (eser) bixwe, rûpel 215-220.
- (27) Bidlîsî, Şeref Xan, (Şerefname), wergerandina Hezar, çapxana Numan, Begdad 1972, rûpel 29.
Bidlîsî, Şeref Xan, (Şerefname), wergerandina Muhammed Elî Ewnî, Cild I, Qahire, 1958, rûpel 12, û wergerandina Melle Cemîl Bendî Rojbiyanî, Begdad, çapxana El-Nejah 1953, rûpel 20.
- (28) Nikitine, Basile, (Kurdish stories), berhem bixwe, rûpel 121.

Lê kurdiya zaravê gûranî ji aliyê Şerefname, Edmonds û Tawfîq Wahbî (29) hat dilniya kirin. Û kesên ku pê dipeyivîn jî vê yekê bi awakî vekirî dibêjin.

Cihêtiya zaravên zimanê kurdî nabe ku bibe behane ji bo birînkirina reseniya (esalet) zimanê kurdî û serxwebûna wî weka zimanekî ku ji zimanên hawsê (cîran) cihê ye. Nivîskar û zimanzan, dema ku li ser zimanê kurdî dipeyivin, hergav wî di çend zaravan de beş dikan, lê piraniya wan li ser destnîşandana jimara zaravên wî yê rast li hev nayên (30). Me hin sedemên vê yekê di babeta her du zaravên kurmançiya başûrî û gûranî de gotin.

Ji sedema pîrbûna zaravan di zimanê kurdî de, hinan bawer kir ku ev ziman bitenê zaravekî navçeyî ku li gora geliyan (gellî: erdê di navbera du çîyan de) diguhere. Major Noel vê baweriyê bi vî awayî pêşan dide:

"Gelek caran tê gotin ku zimanê kurdî bitenê zaravekî ku li gora geliyan diguhere. Rast e ku ev ziman li Başûrê Rojhilata Kurdistanê (babanî) hinek ji kurmançî cihê ye, lê ne rast e ku bê gotin ku ev cihêtiyên ku di navbera wan de ne bingehî ne. Bi min re zilam ji Botan, Diyarbekir û Hekkarî hebûn. Hemî baş têdigihajtin hevdu û zaravê ku li dawîya Rojavaya Kurdistanê belav bû. Bitenê pêwîst bû ku ew li wê derê çend heftan bimînin ji bo ku bibin weka ku zimanê mala xwe dipeyivin. Ev cihêti hene, û tê gotin ku hebûna wan bi hêzanî di guherîna dengên tîpên nerm de ye. **Weka nîşe:** Min gotina (dayik) bi van awayan bihîst: Day, da, dî. Ev cihêti, bi taybetî, carna biyanîyê ku hîn ne bûye bihîstina dengên weha şaş dike. Û ev biyanî cihêtiya zara-

van bêtir dibîne gava ku rastî karê gotinên guherker, weka daçek, têrkerên kifşdaniyê û gotinên din ku gelek tîp bi kar anîn dibe.

Nîşe: Gotina (nuha) li Suleymaniyê (êsta), li Hekkarî (n'ha), li Rojavaya Kurdistanê (angoh) û bi awayên din jî, weka aneka, nika, henusa tê bi lêv kirin. Loma, her kesê ku yek ji zaravên ku li navçeyê Kurdistanê belav bûye baş zanibe kare bi hêsanî û zû rahêje zaravên din, û ji bo vê yekê bitenê pêkanîna lîsteke hin gotinên cihê tîp dike (31)".

Lê li gel hebûna hin cihêtiyan di navbera zaravên kurdî yê navçeyî de, taybetiyên bingehî yê zimanê kurdî di hemî van zaravan de baş xuya dibin (32).

Di babeta jimara zaravên zimanê kurdî yê sereke de, beşkirina ku ji rastiye nêzîktirîn e û ku li rastiye zimanî û cografî tê ev e:

1. Kurmançiya bakurî
2. Kurmançiya navîn
3. Kurmançiya başûrî
4. Gûranî

Her zaravekî sereke ji van zaravan tofêke (kom) zaravên wî yê navçeyî (şaxî) heye. Ew bi awakî giştî di taybetiyên zimanî û dengên xwe de nêzîkî hev in, ji derveyî (ji xeynî) hin cihêtiyên sivik di hin gotin yan takane (tevayîya gotinên zimanekî), yan tipan de, yan jî di kartêkbûna hin gotinên zaravekî navçeyî bi gotinên zaravê hawsê (cîran) de. Meriv kare zaravên navçeyî yê zaravên kurdî yê sereke di nexşa jêrîn de tîbîne (baş bibîne):

(29) Wahby, Taufiq and C.J. Edmonds, *berhem bixwe*, rûpel V.

(30) Weka nîşe, li pirtûkên jêrîn, ji derveyî çavkaniyên ku me li jor gotin binêre:

1. Zekî, Muhammed Emîn, çavkaniya buhurî, rûpel 297-327.
2. Fuad, Kemal, *berhema buhurî*, rûpel 24.
3. El-Maî, Enwer (Kurd li Behdînan), Mûsil, 1960, rûpel 60.
4. Xal, Muhammed (Ferhengî Xal), Suleymaniyê, 1960, rûpel 22.
5. Resûl Izz El-Dîn Mustafa, (Zimanî Edebî ye kegitûy Kurdî), Begdad, 1971, rûpel 19-25, û yê din.

(31) Noel, E.M., (Diary of Major E. M. Noel on special duty in Kurdistan from June 14th to September 21st 1919, Basrah, 1919, rûpel 9.

Ev pirtûk, rojname û bîrhatiyên Major Noel li ser gera wî li Rojavaya Kurdistanê di sala 1919 de dicivîne. Ji sedema giringiya vê pirtûkê, nivîskar ew di rojname El-Iraq, hejmar 387 de, di 2.6.1977 de, pêşan da.

(32) Nikitine, Basile, *berhem bixwe*, rûpel 121.

ZIMANÊ KURDÎ Û ZARAVÊN WÎ

Zaravê sereke	Zaravên wî yên navçeyî (şaxî)
Kurmanciya bakurî	Beyazîdî, hekkarî, botanî, şemdînanî, behdînanî, zaravê rojavayî
Kurmanciya navîn	Mukrî, soranî, erdelanî, suleymanî, kermiyani
Kurmanciya başûrî	Lûriya rayî (eslî), bextiyarî, mamesanî, kûhgilûyî, lekkî, kelhûrî
Gûranî	Gûraniya rayî, hewramanî, bacilanî, zazakî

SEDEMÊN PIRBONA ZARAVÊN KURDÎ

Pirbûna zaravên kurdî girêdayî gelek sedeman e, lê her du sedemên jêrîn roleke sereke di cihêtiya vî zimanî de, ji dema hebûna wî ya pêşîn, dilfzin:

1. Sedema cografî

Rewşên xwederî (tebîfî) yên Kurdistanê, bi çiyayên wê yên kaş, şiveriyên (riyên teng) wê yên dijwar û riyên wê yên kêr, û rewşên awhewayê (iklîm) wê yê hişk, bi hêzanî di zivistanê de, kartêkirineke wan a mezin li ser dûrbûna êlên kurdî ji hevdu hebû, bi hêzanî di heyamên kevn û navîn de, ji bo ku di wê demê de gengaziyên (wasite) ramanî (raman: fikir), çandî û yên tevlihevîyên mirovî bi awakî balkêş tu ne bûn. Bi vî awayî, van dûrbûn û tevlihevbûn gihand avabûna cihêtiya teşeyên (awa) zimanî ku ev êl di dirêjayiya dem de bi kar tînin. Û bi awakî hûrtir, sedema tenhabûna cografî kartêkirineke wê ya mezin di pirbûna zaravên vî zimanî de heye.

2. Sedema rêzanî

Ji bo ku Kurdistan bi yekbûneke rêzanî ku hemî navçe û awhewayên wê himêz bike xweşî ne dît, vê yekê jê re mîrasekî bêjeyî (edebî), giştî û tevane ne da.

Li gel xuyabûna hin dewlet û mîriyên kurdî yên serbixwe yan nîvserbixwe, bi hêzanî di heyamên islamî de, vê yekê rê ne da pêşveçûna zimanê kurdî yê yekbûyî. Di vajayê (eks) wê de, wê dûrbûn û cihêtiya van zaravan bêtir kirin. Sedema vê yekê jî muhira awhewayî (iklîmî) ya van mîriyên ku di piraniya caran de zaravê navçeyî yê ku li awhewayê wan belav bû bû han dida (teş-wîk dikir) bû.

Lê divê em bêjin ku sînorên zimanî yên hûr û vekirî ku zaravekî sereke ji yekî din

yan zaravên wan ên navçeyî ji hevdu veqetînin tu nene. Di vajayê vava de, hemî ev zarav tev li hev dibin û dikevin nav hevdu, ji bo ku derbasbûn ji zaravekî bo zaravekî din bi awakî pileyî (derece derece) û girêdayî hevdu dibe. Derbasbûneke nişkavî û beza (ê ku zû diçe) ku meriv bi destpêkbûna sînora zimanî ya zaravekî din bide hest kirin tu neye.

Weka nîşe: Merivê ku di nav rûniştevanên navçeya ku di navbera Erbîl-Şeqlawe-Rawendûz-Hac Umrân-Xane-Neqade, Miyandewah-Mahabad de dirêj dibe bigere, nikare sînora zimanî ku her du zaravên soranî û mukrî, ku navendên wan bi rêz li bajarên Erbîl û Mahabadê ne, vediqetîne hest bike.

Meriv vê rewşê bixwe jî dema derbasbûnê ji zaravê kurmanciya bakurî bo ya navîn kare têbibîne. Basile Nikitine têdît ku hin taybetî meriv dajon ku bawer bike ku zaravê Şemdînanê ne zaravekî kurmanciya bakurî yê zelal e, lê ku ew (merheleke derbasbûnê bo zaravê kurmanciya navîn e, ji bo ku tê de her du tîpên "ji" û "le" tu nene) (33).

Ev diyarbûne (bûyera tebîfî) bixwe ji bo merivê ku di navbera Suleymaniye-Pencuwîn-Meriwan-Sinne de digere çêdibe, ji bo ku ew li sînora zimanî ya ku her du zaravên Suleymaniye û Erdelanê, ku navendên wan bi rêz li bajarên Suleymaniye û Sinnê ne, vediqetîne hest nake.

Ev rewş bixwe jî, ji bo kesê ku di navbera bajarên Kermansah-Ilam-Xurm Abad-Şarî Kurd de digere sînorên zimanî ku zaravên kurmanciya başûrî yên navçeyî vediqetînin hest nake, çêdibe.

Dûmahî heye

XEBATA ME

7 HEZİRAN

Şeva Gelerî ya Çandî ya Kurdistanê ku, li Etampes - Fransa, ji aliyê Ciwan Mamo hat amade kirin. Em bi raxistina pirtûk û kasetên kurdî beşdar bûn.

18 HEZİRAN

Em beşdar bûn civîna çapê ya M.R.A.X. (Rêxistina Dijî Nijadparêziyê) ku li Parlamana Ewropa, li Bruxelles, tevî çend parlamenterên ewrupî, li ser mafên biyaniyan li Ewropa pêk anî.

6 HEZİRAN

Şeva çandî ya zarokên ermenî, ku ji aliyê komela ASART hat pêk anîn.

12 İLON

Em beşdar bûn civîna çapê ya Info-Türk ku li I.P.C. (International Press Centre), li Bruxelles, amade kir.

Ev civîn bi sê hincetan (munasebet) hat pêk anîn: 1- 6 saliya hatina cunta faşist a tirk. 2- Civîna C.E.E. (Rêxistina Bazarê Ewropî) ya yekemîn û fermî (resmî) bi

Tirkiyê re ku ewê di 16 İlonê de li Bruxelles, bi beşdariya Wezîrê Karên Derve yê Tirkiyê, Halefoglu, çêbibe. 3- Derketina pirtûka nuh û mezin a Info-Türk li ser Tirkiyê (Black Book On The Militarist "Democracy" In Turkey).

Info-Türk agahdariyeke gelek hêja li ser rewşa Tirkiye û Kurdistana Tirkiyê da. Gelek rêxistin û rojnamevan û berpirsiyarek ji Parlamana Ewropa beşdar bû bûn.

DI MEHE DE CAREKE

- Civîn bi zanîngeha Aşîtiyê û rêxistinên din re, li ser mafên mirov û gelan.

- Civîn bi rêxistina M.R.A.X. û yên din re ji bo xwestina mafê helbijartinên şaredariyî (beledî) di sala 1988 de.

- Civîn bi komelên civakî ku li şareyariya St-Josse, li Bruxelles, dixebitin.

DI HEFTE DE CAREKE

Radyoya azad: Her yekşem, ji katjimêr (seet) 13 heta 15.

TÊKOŞER'DEN HABERLER

7 HAZİRAN :

Ciwan Mamo'nun Etampes'te (Fransa) düzenlediği Kürdistan Kültürel Halk gecesine kitap ve kaset sergimiz ile katıldık.

18 HAZİRAN :

M.R.A.X'ın (Irkçılıkla mücadele Örgütü)Brüksel'de, Avrupa Parlamentosu'nda birkaç Avrupa parlamenterleri ile beraber Avrupada'ki göçmenlerin hakları üzerine düzenlediği basın toplantısına katıldık.

6 HAZİRAN :

ASART'ın düzenlediği Ermeni çocukları gecesine katıldık.

12 EYLÜL

Info-Türk'ün I.P.C. (International Press Centre), Brüksel'de yaptığı basın toplantısına katıldık.

Bu toplantının üç sebebi vardı: 1-Türk Faşist cuntasının 6. Yıldönümü.2-AET'nin (Avrupa Ekonomik Topluluğu) Türkiye Dış İşleri Bakanı Halefoğlu'nun da katılacağı Türkiye üzerine resmi olan ilk toplantı. Bu toplantı

tı Brüksel'de,16 Eylül'de olacak. 3-Info - Türk'ün Türkiye üzerine yayınladığı yeni büyük kitabı (Black Book On The Militarist "Democracy" In Turkey).

Info-Türk, Türkiye ve Türkiye Kürdistanının bugünkü durumu hakkında çok değerli bilgiler verdi. Toplantıya büyük çapta örgüt,gazeteci ve Avrupa Parlemtosundan da bir temsilci katıldı.

AYDA BİR :

- Barış Üniversitesi ve çeşitli kuruluşlarla beraber insan ve halkların hakları üzeri ne yapılan toplantı.

- MRAX ve bazı kuruluşlar ile yabancıların 1988 belediye seçim hakları üzerine toplantı.

- St-Josse - Brüksel - kültürel örgütleri ile toplantı.

HAFTADA BİR:

Serbest Radyo: Her pazar günü saat 13'ten 15'e kadar süren radyo yayını.

KURDISTAN PRESS

Rojnameya 15 Rojîn • 15 Günlük Gazete

DI ÎLONÊ DA DERDIKEVE • EYLÜL'DE ÇIKIYOR

adress : **KURDISTAN PRESS**

Örsvängen 6C , 172 42 Sundbyberg - Sweden

Tel : (46) 08 - 29 83 32 • 98 47 43 TELEX : 131 42 ANK